

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Psühholoogia instituut

Karoliine Tiik

**POSITIIVSE JA NEGATIIVSE EAKAASLASTE SURVE TAJUMINE SÕLTUVALT
SOOST, VANUSEST JA ENESEHINNANGUST**

Uurimistöö

Juhendaja: Anni Tamm, PhD

Läbiv pealkiri: Eakaaslastepoolne surve

Tartu 2022

**POSITIIVSE JA NEGATIIVSE EAKAASLASTE SURVE TAJUMINE SÕLTUVALT
SOOST, VANUSEST JA ENESEHINNANGUST**

Kokkuvõte

Käesoleva uurimistöö eesmärk oli välja selgitada, millised on soost, vanusest ja enesehinnangust tulenevad erinevused positiivse ja negatiivse eakaaslaste surve tajumises. Uurimuses osales 91 10.-12. klassi õpilast (56 tüdrukut ja 35 poissi). Õpilaste enesehinnangu mõõtmiseks kasutati Rosenbergi (1965) 10 küsimusega skaalat ning eakaaslaste surve mõõtmiseks Clasen'i ja Brown'i (1985) loodud küsimustikku. Uuringus osalenud noorte puhul ei esinenud positiivse ja negatiivse surve tajumise vahel olulisi erinevusi. Tulemustest selgus, et sugu, vanus ja enesehinnang ei ole statistiliselt oluliselt seotud eakaaslaste surve tajumisega.

Märksõnad: eakaaslaste surve, teismelised, enesehinnang

**PERCEPTIONS OF POSITIVE AND NEGATIVE PEER PRESSURE DEPENDING ON
GENDER, AGE AND SELF-ESTEEM**

Abstract

The aim of this study was to find out the differences in the perception of positive and negative peer pressure due to gender, age and self-esteem. 91 participants from 10th-12th classes took part in the study (56 girls and 35 boys). A 10-question Rosenberg (1965) scale was used to measure students' self-esteem, and a questionnaire developed by Clasen and Brown (1985) was used to measure peer pressure. There were no significant differences between the perceptions of positive and negative pressures among the young people in the study. The results showed that gender, age and self-esteem were not statistically significantly related to the perception of peer pressure.

Keywords: peer pressure, teenagers, self-esteem

Murdeiga iseloomustavad mitmed bioloogilised, kognitiivsed ja sotsiaal-kognitiivsed muutused, mis mõjutavad noorte enesemääratlust ning suhteid inimestega nende ümber (Paikoff & Brooks-Gunn, 1991). Noorte enesehinnang kujuneb gruppides, kuhu nad kuuluvad ning sõpru või eakaaslasi nähakse oma elu olulise osana (Haynie, 2002). Eakaaslaste seltskonda sobitumiseks tuleb noorel kohaneda vastavate sotsiaalsete normidega ning võtta omaks eakaaslaste poolt väärtustatud käitumine (Abrams jt, 2014; Choukas-Bradley jt, 2015). Väärtuste, hoiakute ja käitumisviiside omaks võtmist mõistetakse sageli ka üksteisele avaldatava survena, kuna see viitab sellele, et noorukid veenavad oma sõpru nende käitumisega kohanema või tegema asju nii nagu nemad tahavad (Cherie & Berhane, 2012). Enamikes uurimustes on eakaaslaste surve mõiste keskseks tunnuseks see, et inimesed on motiveeritud mingil viisil tegutsema ja mõtlema, kuna eakaaslane on neid õhutanud, julgustanud või survestanud seda tegema (Santor jt, 2000). Brown'i jt (1986a) sõnul on mitmed uuringud välja toonud, et kõige vastuvõtlikumad kaaslaste survele on teismelised. Seega antud töö raames keskendutakse 10.-12. klassi noortele ja sellele, millised on soost, vanusest ja enesehinnangust tulenevad erinevused positiivse ja negatiivse eakaaslaste surve tajumises.

Olenemata sellest, et eakaaslaste grupid luuakse enamasti koolides, avaldab see palju mõju ka väljaspool kooli (Abrams jt, 2014). Võrreldes varasemate aastatega on eakaaslaste surve muutunud järjest suuremaks, kuna tehnoloogia areneb ning noored veedavad palju aktiivset aega ka veebis ning hoiavad sõpradega pidevalt kontakti (Christensen & Rommes, 2019). Cullingford'i ja Morrison'i (1997) uuringust selgus, et virtuaalne keskkond mängib suurt rolli eakaaslaste surve edasi kandmise osas tänapäeval, kuna lapsed suhtlevad sageli sõpradega erinevate sotsiaalmeedia kanalite kaudu. Virtuaalses keskkonnas ei ole aeg ja koht enam piiravateks teguriteks, mistõttu võib eakaaslaste surve olla potentsiaalne otsuste mõjutaja koolivälises keskkonnas. (Cullingford & Morrison, 1997). Eakaaslaste surve on noorukite seas võimas jõud, kuna see võib oluliselt muuta teismeliste käitumist ning mõjutada nende huvitegevusi (Gil, Dwivedi, & Johnson, 2017). Lapsed ja teismelised annavad kaaslaste survele ja nõudmistele järele, kuna nad tahavad olla meelepärased ja tunnevad muret, et teised võivad neid naeruvääristada, kui nad rühma tegevustega kaasa ei lähe (Newman & Newman, 1976; Wooten, 2006). Laste jaoks on väga oluline, mida sõbrad ja eakaaslased neist arvavad, seega tegevused ja välimusega seonduvad aspektid, nagu soeng, riietumisstiil, valitakse sõprade järgi (Elliot & Leonard, 2004). Eakaaslased võivad avaldada survet üksteise motivatsioonile, hoiakutele, arusaamadele, uskumustele ja käitumisele ning seejuures ka

survestada noort käituma vastupidiselt oma põhimõtetele ja soovidele (Gil jt, 2017). Samas võivad ka eakaaslaste rühmad mõjutada noorukite sotsialiseerumist ja identiteeti, võimaldades noortel uurida individuaalseid huve ja ebakindlust, kuid säilitades kuuluvustunde ja järjepidevuse sõpruskonnas (Steinberg & Silverberg, 1987).

Negatiivne ja positiivne surve

Suurem osa kirjandusest on keskendunud eakaaslaste negatiivsele survele ja vähem tähelepanu on pööratud võimalikule positiivsele mõjule (Calvó-Armengol & Jackson, 2010). Eakaaslaste surve paremaks mõistmiseks tuleb läheneda sellele kahest erinevast küljest: negatiivsest ja positiivsest (Calvó-Armengol & Jackson, 2010).

Teismeliste vanemad suhtuvad sageli oma laste sõpradesse kahtlustavalt ja kohati ka pahameelega, kuna nad muretsevad, et noorukite eakaaslaste rühmal on võim survestada oma liikmeid tegema rumalaid ja ohtlikke otsuseid (Paul, 2015). Kaaslaste survet seostatakse väga palju just noorte riskantse käitumisega, milleks võivad olla näiteks kuritegevus, narkootikumide ja alkoholi kuritarvitamine, seksuaalkäitumine, hulljulged toimingud, sest need tegevused toimuvad sageli eakaaslaste seltskonnas või nende silmapiiril olles, et endast hea mulje jätta (Cherie & Berhane, 2012). Santor jt (2000) tõid välja oma uurimuses, kaaslaste survet kui indiviidi õhutamist ja julgustamist ühinema sama vanuserühma tegevustega. Vastastikune surve võib ilmnedagi ka kaudselt kui ka otseselt (Kiran-Esen, 2003). Kaudsed mõjud võivad ilmnedagi ilma, et noored seda mõistaksid (Ryan, 2000). Noorukeid võivad mõjutada rohkem nende eakaaslaste soovid kui see, mida nad tegelikult teevad (Fischhoff jt, 1999). Eakaaslaste negatiivset survet haridustegevuses seostatakse häbimärgistamisega üksteise hinnete ja saavutuste osas (Bursztyń jt, 2018). Samas mõned õpilased ei pruugi teha olulisi haridusalaseid jõupingutusi, rakendada oma täielikke oskusi, just siis kui need on kaaslastele jälgitavad (Austen-Smith & Fryer, 2005).

On vähe teada, kas noorukid mõjutavad üksteise prosotsiaalset käitumist või kas mõned eakaaslased on positiivsete survete osas mõjukamad kui teised (Choukas-Bradley jt, 2015). Eakaaslaste positiivset survet võib esineda kahte moodi (Costello & Hope, 2016). Sõbrad võivad takistada üksteist kuritegelikus või kõrvalekalduvas käitumises, nagu näiteks purjus peaga sõitmise takistamises, samas võivad nad hoopis julgustada ka positiivset käitumist, näiteks õppimist või tervisliku eluviisiga alustamist (Costello & Hope, 2016). Positiivne eakaaslaste

avaldatav surve rõhub paremate tulemuste tekkele, julgustades üksteist tegutsema ja sooritama toiminguid edukamalt (Calvó-Armengol & Jackson, 2010). Noorukid ootavad oma eakaaslastelt heakskiitu ja toetust (Yavuzer jt, 2014). Positiivset survet saab avaldada ka teadlikult, selleks tuleb seada mingid ootused ja sihid, mille järgi peaksid kõik grupiliikmed käituma, näiteks hariduse mõistes saab seada eesmärgiks head hinded (Lilly, 2021). Õpilased, kes teisi kaaslasti positiivselt survestavad, toovad eakaaslastes esile kindlustunde, mis võib toimida survestamise puhul paremini, kuna noored kuulavad sõpru parema meelega kui vanemaid (Baruah & Boruah, 2016).

Eelarvamuste kohaselt võib tekkida olukord, kus tundub, et vastastikune positiivne surve on kasulik ning negatiivne surve on kahjulik, kuid tegelikult võib see toimuda mõlemat pidi ehk ka näiteks esialgu tunduv negatiivne surve võib hiljem osutuda positiivseks (Calvó-Armengol & Jackson, 2010). Eelkõige oleneb olukorrast see, kas kaaslaste surve on heaolu suurendav või vähendav ehk kas surve mõjub eakaaslasele positiivselt või negatiivselt (Calvó-Armengol & Jackson, 2010).

Survele allumist mõjutavad tegurid

Käesolev uurimistöö uurib, kui tugevalt on seotud vanuse, soo ja enesehinnanguga 10.-12. klassi noorte seas tajutav eakaaslaste surve. MCoy jt (2019) uurimistööst selgus, et poisid on eakaaslaste survele vastuvõtlikumad. Brown'i jt. (1986) leidsid, et poisid tunnevad rohkem eakaaslaste survet hälbiva käitumise puhul, milleks võivad olla näiteks ainete tarvitamine, vargused ja joobes sõiduki juhtimine. Samuti kogevad poisid eakaaslaste survet suitsetamises rohkem kui tüdrukud (Dishion & Skaggs, 2000). Tulenevalt soostereotüüpidest võib eakaaslaste negatiivne surve rohkem mõjutada just noormehi, kuna need seovad meheliku vastupidavuse ja tema iseseisvuse, seega võivad nad väljendada rohkem agressiivset käitumist, mis stereotüüpselt käib nende omadustega kokku (Courtenay 2000). Samuti võivad rolli mängida ka sotsiaalne staatus ja riskantne või trotslik käitumine, mis on tihedamalt seotud poiste populaarsuse ja eakaaslaste heakskiiduga (Arnett, 2000). Poisid tunnevad survet olla ja käituda mehelikult, mistõttu esineb neil sotsialiseerumise survet, et kehtestada traditsiooniliselt mehelik käitumine, milleks võib olla reeglite rikkumine ja trots (Iwamoto & Smiler, 2013). Helfert'i ja Warchburger'i (2013) uurimusest selgus, et tüdrukud tajuvad eakaaslaste survet enamasti oma keha ning välimuse üle. Ajend hästi välja näha ja hakkama saada, näiteks koolitöodes, suurendab tüdruku eduvõimalusi kui ta saab positiivset inspiratsiooni eakaaslaste surve näol (Baruah & Boruah, 2016). Lisaks

lisavad nad, et positiivse tagasiside saamine pärast eakaaslaste juhiste järgimist soodustab täiendavat head käitumist ning eeskuju järgimist.

Tuues näiteks eakaaslaste surve hälbiva käitumise osas ehk alkoholi ja narkootiliste ainete tarbimise, selgus Gallegos'e jt (2021) uurimusest, et 9. klassi noored olid hälbiva käitumise osas eakaaslaste survele alluvamad. Helfert'i ja Warchburger'i (2013) uurimuses selgus, et 7. klassi lapsed hindasid tundvat eakaaslaste survet tunduvalt vähem kui näiteks 8. ja 9. klassi noorukid. Samas McIntosh'i jt (2009) uuringust selgus, et 7-9. klassi noored tunnevad rohkem eakaaslaste survet, kui vanemad õpilased ning põhjuseks toodi välja see, et nooremate jaoks on oluline kuuluda gruppi ja saada tegevustest osa, mistõttu on nad etapis, kus uimastite ja alkoholi tarvitamine ja eksperimenteerimine on oma indiviidi kehtestamisel oluline osa, samas 17-19 aastaste hulgas võib olla muutunud alkoholi ja narkootiliste ainete tarvitamine nauditavaks, mitte survestatavaks tegevuseks. Ka Brown jt, (1986) uuring kinnitab, et eakaaslaste survele allumine suureneb lapsena ning seejärel väheneb noorukieas. Kui noorukid saavad vanemaks ja muutuvad oma võimetes, sotsiaalses staatuses ning oma eesmärkides ja väärtustes kindlamaks, väheneb eakaaslaste surve käitumisele (Eccles & Wigfield, 2002).

Väga vähe on uuritud positiivse ja negatiivse surve seost enesehinnanguga. Varasemad uuringud on näidanud, et kui noorukid peavad ennast tõestama hakkama või puutuvad kokku eakaaslaste survega, siis ka nende enesehinnangu tase langeb, kartes läbi põleda või häbiväärstada ennast (Uslu, 2013). Sarnasele tulemusele on jõudnud ka Tian jt (2020), kelle tööst selgus, et madalama enesehinnanguga noored tunnevad rohkem eakaaslastepoolset survet ning on ka vastuvõtlikumad riskantsele käitumisele ja ohtlike otsuste langetamisele. Uslu (2013) uuringust selgub veel, et mitte ainult lapsed, kes puutuvad kokku eakaaslaste survega, vaid ka ise survet avaldavad noored omavad madalat enesehinnangut, mis on ilmselt ka põhjuseks, miks nad hakkavad survestama teisi enda meelejärgi olema. Enesehinnangu motiiv on inimkäitumise juures üks tugevamaid motiive ehk kui inimene tunneb grupi või sõprade poolt positiivset survet, saab ta emotsionaalse rahulolu, samas negatiivse surve korral võib see inimesele emotsionaalselt hävituslikult mõjuda ja enese identifitseerimine võib hakata toimuda teistest erinevalt, pidades ennast halvemaks ja oskamatuks (Mujiyati & Adiputra, 2018). Kaaslaste survele alluv inimene kaldub oma rühma hinnangute, uskumuste või tegude põhjal ka ise neid järgima, teisi hindama või tegutsema vastavalt nende tahtele (Robins jt, 2001).

Uurimistöö eesmärk ja hüpoteesid

Käesoleva töö eesmärgiks on välja selgitada, millised on soost, vanusest ja enesehinnangust tulenevad erinevused positiivse ja negatiivse eakaaslaste surve tajumises.

Hüpoteesid:

1. Poisid tajuvad eakaaslaste poolt rohkem surveid kui tüdrukud.
2. Vanuse ja eakaaslaste surve tajumise vahel esineb negatiivne seos.
3. Noorte enesehinnangu ja tajutava eakaaslaste surve vahel esineb negatiivne seos.

Meetod

Valim

Uurimuse valimisse kuulus 91 Jõgevamaa Gümnaasiumi õpilast, kellest 35 (38,5%) olid poisid ning 56 (61,5%) tüdrukud. Valimisse kuulusid 10.-12. klassi õpilased: 17 (18,7%) kümnenda klassi õpilast, 18 (19,8%) üheteistkümnenda klassi õpilast ning 56 (61,5%) kahesteistkümnenda klassi õpilast. Õpilased olid vanuses 16-20 eluaastat, keskmiseks vanuseks oli 17,81 ($SD=0,95$). Tegemist on mugavusvalimiga, kus uuringus osalenud kooliga oli uurimistöö kirjutajal isiklik side.

Protseduur ja mõõdikud

Andmete kogumiseks võeti ühendust 70 erineva kooliga, et tutvustada uurimistöö eesmärke ning olulisust. Tulenevalt koroonapandeemiast, sellega kaasnevast distantsõppest ning suurenenud koormusest õpetajatele, andis nõusoleku uuringus osalemiseks vaid üks kool. Uuringus osalemine oli õpilastele vabatahtlik ning enne ankeetküsitluse saatmist koguti alaealiste laste vanematelt allkirjastatud nõusolek. Õpilastel kulus küsimustiku täitmiseks 5-10 minutit. Vastamine oli anonüümne.

Enesehinnangu mõõtmiseks kasutasin Rosenbergi (1965) 10 väitega küsimustikku, mis mõõdab globaalset eneseväärtust, mõõtes nii positiivseid kui ka negatiivseid tundeid enese suhtes. Kasutatud väideteks olid näiteks: „Tunnen, et olen väärt inimene või vähemalt eakaaslastega võrdsel tasandil“ ning „Mõnikord ma arvan, et ma pole milleski üldse hea või osav“. Küsimustele vastati 4-punktilisel skaalal, kus 1 = nõustun täielikult ning 4 = ei nõustu üldse. Andmete

analüüsimiseks pöörasin ringi pööratud väidete skoorid. Enesehinnangu küsimustiku sisereleiaablus oli $\alpha=0,74$.

Eakaaslaste surve mõõtmiseks kasutasin Clasen ja Brown (1985) loodud küsimustikku. Küsimustik mõõdab noorte tajutud positiivset ja negatiivset eakaaslaste survet viies valdkonnas (eakaaslastega seotus, kooli kaasatus, pere kaasatus, vastavus eakaaslaste normidele ja väärkäitumine). Küsimustikus oli 30 väidet, millest 15 kirjeldasid eakaaslaste positiivset (nt „minu eakaaslased julgustavad mind hoidma vanemaid oma tegemistega kursis“) ja 15 väidet kirjeldasid negatiivset survet (nt „minu eakaaslased julgustavad mind suitsetama“). Õpilased vastasid väidetele 4-pallilisel skaalal, kus 1 = nõustun täielikult ja 4 = ei nõustu üldse. Enne andmeanalüüsi pöörasin skoorid ümber nii, et kõrgem skoor tähistab kõrgemat tajutud survet. Positiivse surve alaskaala sisereleiaablus on $\alpha = 0,88$ ja negatiivne surve $\alpha = 0,85$.

Tulemused

Andmete analüüsimiseks kasutasin statistikaprogrammi SPSS (IBM Statistical Package for the Social Sciences 26.0). 4-pallisel skaalal oli positiivne keskmine, $M = 2,76$; $SD = 0,79$ ning negatiivne keskmine, $M = 1,91$; $SD = 0,70$. Statistiliselt olulist erinevust aga positiivse ja negatiivse surve tajumise osas ei esinenud, $t(91) = 0,68$; $p = 0,5$. 4-pallisel skaalal tajuvad nii tüdrukud ($M = 2,86$; $SD = 0,81$) kui ka poisid ($M = 2,66$; $SD = 0,81$) eakaaslastepoolset survet kõrgemalt ning negatiivset eakaaslaste survet nii poisid ($M = 2,02$; $SD = 0,74$) kui tüdrukud ($M = 1,79$; $SD = 0,66$) madalamalt. Et selgitada välja, kas positiivse ja negatiivse surve tajumises esineb statistiliselt olulisi soolisi erinevusi, viisin läbi kahe sõltumatu grupi T-testi, millest selgus et nii positiivse, $t(91) = 0,38$, $p = 0,71$ kui ka negatiivse, $t(91) = 0,96$, $p = 0,34$ surve puhul statistiliselt olulist erinevust ei esine soolises lõikes.

Pearson'i korrelatsioonanalüüsist selgus, et olulisusnivool 0,05 vanuse ja positiivse ($r = 0,032$; $p = 0,760$) ning negatiivse ($r = 0,068$; $p = 0,524$) eakaaslaste surve tajumise vahel korrelatsiooni ei esine.

Uuringus osalenud noorte keskmiseks enesehinnanguks oli $M = 2,54$, $SD = 0,19$. *Pearson'i* korrelatsioonanalüüsi abil selgus, et noorte enesehinnangu ja positiivse ($r = 0,09$; $p = 0,37$) ja negatiivse ($r = 0,05$; $p = 0,97$) surve tajumise vahel statistiliselt olulist erinevust ei esine.

Arutelu

Uurimustöö eesmärk oli välja selgitada, millised on soost, vanusest ja enesehinnangust tulenevad erinevused positiivse ja negatiivse eakaaslaste surve tajumises. Kui varasemalt on uuritud eelkõige negatiivse eakaaslaste surve tajumist, siis käesolev uurimistöö keskendus positiivse ja negatiivse surve esinemisele soolises ja vanuselises lõikes ning surve seotusele enesehinnanguga.

Soolised ja vanuselised erinevused eakaaslaste surve tajumises

Minu uurimuse tulemustest selgus, et uuringus osalenud noored tajuvad eakaaslaste positiivset survet. Costello ja Hope (2016) leidsid, et positiivset survet võib eakaaslaste vahel esineda kahte moodi: nad võivad üksteist hoida eemal hälbivast käitumisest või julgustada positiivset käitumist, näiteks tervislikult toituda. Poisid ja tüdrukud tajusid negatiivset eakaaslaste survet vähe. Varasemalt on aga selgunud, et poisid tajuvad eakaaslaste survet rohkem (McCoy jt, 2019). Dishion ja Skaggs (2000) tõid ka välja, et poisid tajuvad pigem negatiivset survet tulenevalt ühiskonnas seatud stereotüüpidele, mistõttu võivad poisid meheliku vastupidavuse ja iseseisvuse eesmärgil hakata ennast eakaaslastele tõestama läbi hälbiva käitumise. Samas selgus minu uurimusest, et olulist erinevust poiste ja tüdrukute vahel ei esinenud. Soolised erinevused minu töö puhul võivad puududa, kuna tegemist oli väikse valimiga ning poiste osakaal uurimuses oli samuti väike. Kuna minu uurimistöö on läbi viidud ühes koolis, võivad sealse kooli õpilaste omavahelised suhted olla head ning kummagi soo esindajal ei ole vaja ennast tõestama hakata, näiteks poiste puhul eakaaslaste surve tõttu oma mehelikku vastupidavust tõestada hälbiva käitumise läbi või tüdrukute puhul eakaaslaste surve tõttu enda välimuse muutmise. Olulisemaks peetakse hoopis üksteise akadeemilisi tulemusi ning arenemisvõimet, mida kinnitab ka Baruah ja Boruah (2016) uuring, kus selgus, et noored on palju eneseteadlikumad ning rohkem ollakse huvitatud enesearendusest ning nähes eakaaslasi seda tegemas, olenemata soost soovitakse ka ise ennast arendada. Kuna ühiskond on liikumas järjest rohkem soolise võrdõiguslikkuse poole, siis võib ka soorollide ja stereotüüpide vähenemine mõjutada eakaaslaste surve tajumist, sama tulemus selgus ka Clasen'i ja Brown'i (1985) uurimusest. Sooliste erinevuste mitte esinemine võis erineda varasemast ka uurimismeetodi tõttu, kuna näiteks McCoy jt (1986) viisid oma uurimuse ankeetküsitluse asemel läbi intervjuudega, mida teostati teatud perioodi jooksul kolm korda. Intervjuusid läbi viies on võimalik keskenduda noorte probleemidesse sügavamalt ning näha nende

emotsioone ja reaktsioone, samuti küsida juurde ka täpsustavaid lisaküsimusi. Samas ankeetküsitlus on piiritletud kindlate küsimuste ning vastustega, mille tulemusel saab arvuliste andmete abil teha üldistusi üldkogumile ning vastanute emotsioone ei näe ja täpsustavaid küsimusi jooksvalt juurde küsida ei saa.

Minu uurimusest selgus, et eakaaslaste surve ja vanuse vahel olulist seost ei esine. Varasemalt on leitud, et 7.-9. klasside lapsed tajuvad eakaaslaste survet rohkem kui vanemad õpilased, kuna nooremate jaoks on oluline kuuluda gruppidesse ja saada ühistegevustest osa, mistõttu tarvitatakse rohkem ka narkootilisi aineid ja alkoholi, et olla osa grupist (McIntosh jt, 2009). Uurimistulemuste erinevuste põhjusteks võib olla see, et osalesid ainult hilisteismelised ning vanuseline varieeruvus oli väike, mistõttu ei tunne noored vajadust näiteks tarvitada narkootilisi aineid, et tekiks gruppi kuuluvuse tunne. Mitmetes varasemates uuringutes (McIntosh jt, 2009; McCoy jt, 2019) on uuritud vanusegruppe alates 10-12 eluaastat. Vanuselised erinevused varasemate tööde ja minu tulemuste vahel võisid tekkida põhjusel, et nooremad soovivad leida omale sõprusgruppe, mistõttu on nad eakaaslaste survele vastuvõtlikumad, et olla sõprade poolt vastu võetud või olla populaarne laps klassis, samas hilisteismelised on rohkem pühendunud õpingutele ja tulevikule, mitte niivõrd eakaaslaste heakskiidule.

Nii vanuselisi kui soolisi erinevusi võis mõjutada ka koroonapandeemia tõttu distantsõppel olek, kui ei olnud võimalik igapäevaselt veeta aega oma sõpradega. Ka Baurah ja Bourah (2016) toovad oma uurimistöös välja, et tihedalt eakaaslastega koos olles võib noortel tekkida vajadus aktsepteerimise ning sõprade heakskiidu järele, kuna nad on kasvavad ja küpsevad noored. Samas koroonaja ajal olid noored rohkem kodus ning suurem suhtlus käis läbi interneti.

Enesehinnangu ja tajutava eakaaslaste surve vaheline seos

Tulemustest selgus, et enesehinnangu ja eakaaslaste surve vahel olulist seost ei esinenud. Ryan (2000) kinnitab oma uurimusega, et madalama enesehinnanguga noor tajub eakaaslaste survet rohkem. Uslu (2013) lisab, et noor, kes tajub eakaaslaste survet, tajub samal ajal ka närvilisust, üksindust ja madalat enesehinnangut. Samuti lisab ta, et madal enesehinnang võib olla ka põhjuseks, miks hakkavad mõned lapsed oma eakaaslasi survestama teisi enda meele järgi olema. Tian jt (2020) leidsid, et eakaaslastepoolset survet tajuvad rohkem madalama enesehinnanguga noored, mistõttu on nad ka vastuvõtlikumad riskantsele käitumisele. Minu

uurimistöö tulemustest selgus, et positiivse ja negatiivse eakaaslaste surve ja enesehinnangu vahel seost ei esine. Nagu Mujiyati ja Adiputra (2017) töid välja, et noorukiiga on enesehinnangu kujunemise seisukohalt üks olulisemaid perioode elus, siis võib ka minu töös enesehinnangu ja eakaaslaste surve vahelise seose mitte esinemise põhjuseks olla see, et uurimuses osalesid hilisteismelised, kes valmistuvad täiskasvanu eluks ning on endas kindlamad, mistõttu ei vaja noor ka eakaaslaste meele järgi olemist või nende abi enda leidmiseks. Mujiyati ja Adiputra (2017) leidsid, et üheks põhjuseks, miks noor liitub mõne eakaaslaste grupiga on enese leidmine.

Veel üheks põhjuseks, miks eakaaslaste surve ja enesehinnangu vahel seost ei esinenud võib olla ka erinevus surve ja enesehinnangu küsimustike kasutamisel. Varasemate tööde puhul on eakaaslaste surve uurimiseks kasutatud lisaks Clasen'i ja Brown'i (1985) küsimustikule ka mitmeid teisi, näiteks Yavuzer jt (2014) kasutasid oma töös 34 küsimusega küsimustikku, kus sai vastata 5-punktilisel skaalal. Enesehinnangu ja surve vaheliste erinevuste puhul võivad esineda erinevused samuti kasutatava skaala tõttu erinevused, kus näiteks Tian jt (2020) ning Yavuzer jt (2014) muutsid Rosenberg'i (1965) skaala ümber enda tööle sobivamaks.

Uurimistöö piirangud ja edasised uuringud

Suurimaks piiranguks käesoleva töö puhul osutus väike valim, mis esialgselt oli eesmärgistatud minimaalselt 100 õpilast 7.-12. klassidest. Ühendust võeti ligi 70 kooliga üle Eesti, kuid seoses koroonapandeemia suurenenud nakatumisega uurimistöö tegemise ajal ning koolide jaoks raskendatud olukorraga ei leidnud mitmed koolid võimalust uurimistöös osalemiseks, mistõttu kujunes valim oodatust väiksemaks. Samuti oli ka poiste osakaal (poisid 38,5% ja tüdrukud 61,5%) ning vanuseline varieeruvus (16=12%; 17=19%, 18=46%, 19=22%, 20=1%) väike.

Varasemalt on keskendunud eelkõige negatiivsele eakaaslaste survele ning sellega kaasnevale hälbivale käitumisele, vähesel määral on käsitletud ka positiivset survet. Samas ei ole väga palju uuritud endiselt enesehinnangu ja eakaaslaste surve vahelist seost kasutades kvalitatiivset meetodit, mille abil oleks võimalik viia läbi intervjuusid ning saada konkreetsemaid ning sügavamaid vastuseid eakaaslaste surve ja enesehinnangu omavahelisele seosele. Samuti oleks huvitav teada, kas ja kuidas on koroonapandeemia mõjutanud eakaaslaste survet, noorte enesehinnangut ning nende kahe tunnuse vahelist seost. Minu uurimistöö puhul on kaasatud ainult

ühe maakonna kool, kuid edaspidi võiks kaasata koole üle Eesti ning sellisel juhul saab uurida ka, kas elukoha järgi ka mingeid erinevusi esineb.

Kasutatud kirjandus

- Abrams, D., Rutland, A., Palmer, S. B., & Purewal, K. (2014). Children's responses to social atypicality among group members: Advantages of a contextualized social developmental account. *British Journal of Developmental Psychology*, 32(3), 257–261. <https://doi.org/10.1111/bjdp.12053>
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469–480. <https://doi.org/10.3109/10826084.2013.765479>
- Austen-Smith, D., & Fryer, R. G. (2005). An Economic Analysis of “Acting White.” *The Quarterly Journal of Economics*, 120(2), 551–583. <http://www.jstor.org/stable/25098746>
- Baruah, P., & Boruah, B. B. (2016). Positive peer pressure and behavioral support. *Indian Journal of Positive Psychology*, 7(2), 241–243. Kasutatud 28.11.2021, <https://www.proquest.com/openview/5f8aa95ac0fb1bb965dd03598a3c3a89/1?cbl=2032133&pq-origsite=gscholar>
- Brown, B. B., Clasen, D. R., & Eicher, S. A. (1986). Perceptions of peer pressure, peer conformity dispositions, and self-reported behavior among adolescents. *Developmental Psychology*, 22(4), 521–530. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.22.4.521>
- Brown, B. B., Lohr, M. J., & McClenahan, E. L. (1986a). Early adolescents' perceptions of peer pressure. *The Journal of Early Adolescence*, 6(2), 139–154. <https://doi.org/10.1177/0272431686062005>
- Burszty, L., Egorov, G., Jensen, R. (2018). Cool to be Smart or Smart to be Cool? Understanding Peer Pressure in Education. *The Review of Economic Studies*, 86(4), 1487–1526. <https://doi.org/10.1093/restud/rdy026>
- Calvó-Armengol, A., Jackson, M. O. (2010). PEER PRESSURE. *Journal of the European Economic Association*, 8(1), 62–89. <http://www.jstor.org/stable/40601214>

- Cherie, A., Berhane, Y. (2012). "Peer Pressure Is the Prime Driver of Risky Sexual Behaviors among School Adolescents in Addis Ababa, Ethiopia". *World Journal of AIDS*, 02 (03), 159-164. <http://dx.doi.org/10.4236/wja.2012.23021>
- Choukas-Bradley, S., Giletta, M., Cohen, G. L., & Prinstein, M. J. (2015). Peer Influence, Peer Status, and Prosocial Behavior: An Experimental Investigation of Peer Socialization of Adolescents' Intentions to Volunteer. *Journal of Youth and Adolescence*, 44, 2197–2210. <https://doi.org/10.1007/s10964-015-0373-2>
- Christensen, T. H., & Rommes, E. (2019). Don't blame the youth: The social-institutional and material embeddedness of young people's energy-intensive use of information and communication technology. *Energy Research & Social Science*, 49, 82–90. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2018.10.014>
- Clasen, D. R., & Brown, B. B. (1985). The Multidimensionality of Peer Pressure in Adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 14(6), 451 - 486. doi:<https://doi.org/10.1007/BF02139520>
- Costello, B. J., ja Hope, T. L. (2016). Peer Pressure, Peer Prevention: The Role of Friends in Crime and Conformity. New York, NY: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315668055>
- Courtenay, W. H. (2000). Constructions of masculinity and their influence on men's well-being: a theory of gender and health. *Social Science & Medicine*, 50(10), 1385-1401. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(99\)00390-1](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(99)00390-1)
- Cullingford, C., & Morrison, J. (1997). Peer group pressure within and outside school. *British Educational Research Journal*, 23(1), 61–80. <https://doi.org/10.1080/0141192970230106>
- Dishion, T. J., & Skaggs, N. M. (2000). An Ecological Analysis of Monthly „Bursts“ in Early Adolescent Substance Use. *Applied Developmental Science*, 4(2), 89-97. https://doi.org/10.1207/S1532480XADS0402_4
- Eccles, J., Wigfield, A. (2002). Motivational Beliefs, Values and Goals. *Annual Review of Psychology*. 53. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.53.100901.135153>

- Elliott, R., & Leonard, C. (2006). Peer pressure and poverty: exploring fashion brands and consumption symbolism among children of the 'British poor'. *Journal of Consumer Behaviour*, 3(4), 347-259. <https://doi.org/10.1002/cb.147>
- Fischhoff, B., Crowell N. A., & Kipke M. (1999). Decision adolescent making—implications for prevention programs. Washington: National Academy Press. Kasutatud 28.11.2021, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/tallinn-ebooks/detail.action?docID=3375597>.
- Gallegos, M. I., Zaring-Hinkle, B., Wang, N., Bray, J. H. (2021). Detachment, peer pressure, and age of first substance use as gateways to later substance use. *Drug and Alcohol Dependence*, 218. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2020.108352>.
- Gil, L. A., Dwivedi, A., & Johnson, L. W. (2017). Effect of popularity and peer pressure on attitudes toward luxury among teens. *Young Consumers*, 18(1), 84-93. <https://doi.org/10.1108/YC-10-2016-00639>
- Haynie, D. L. (2002). Friendship networks and delinquency: The relative nature of peer delinquency. *Journal of Quantitative Criminology*, 18(2), 99–134. <https://doi.org/10.1023/A:1015227414929>
- Helfert, S., Warschburger, P. The face of appearance-related social pressure: gender, age and body mass variations in peer and parental pressure during adolescence. *Child Adolesc Psychiatry Ment Health* 7(16). <https://doi.org/10.1186/1753-2000-7-16>
- Iwamoto, D. K., Smiler, A. P. (2013). Alcohol Makes You Macho and Helps You Make Friends: The Role of Masculine Norms and Peer Pressure in Adolescent Boys' and Girls' Alcohol. *Substance use & misuse*, 48(5), 371–378. <https://doi.org/10.3109/10826084.2013.765479>
- Kiran-Esen, B. (2003). Examining the Adolescents' Smoking According to Their Peer Pressure Levels and Gender. *Educational Sciences: Theory & Practic*, 3, 179-188. Kasutatud 28.11.2021, https://www.researchgate.net/publication/306356208_Examining_the_Adolescents'_Smoking_According_to_Their_Peer_Pressure_Levels_and_Gender

- Lilly, J. (2021). The positive side of peer pressure: employees as “enforcers” of positive cultural values. *Development and Learning in Organizations*, 35(5), 4-6. <https://doi-org.ezproxy.tlu.ee/10.1108/DLO-11-2020-0228>
- McCoy, S. S., Dimler, L. M., Samuels, D. V., Natsuaki, M. N. (2017). Adolescent Susceptibility to Deviant Peer Pressure: Does Gender Matter? <https://doi.org/10.1007/s40894-017-0071-2>
- McIntosh, J., MacDonald, F., McKeganey, N. (2009). Why do children experiment with illegal drugs? The declining role of peer pressure with increasing age. *Addiction Research and Theory* 14(3), 275-287. <https://doi.org/10.1080/16066350500330465>
- Mujiyati, M., & Adiputra, S. (2018). Influence of Peer Groups to The Self-Esteem of Lampung and Javanese Students. *International Journal of Psychology and Educational Studies* 5(1):15-22. <https://doi.org/10.17220/ijpes.2018.01.003>
- Newman, P. R., & Newman, B. M. (1976). Early Adolescence and Its Conflict: Group Identity Versus Alienation. *Adolescence* 11(42), 261-274. Kasutatud 23.11.2021, https://www.researchgate.net/publication/232519061_Early_Adolescence_and_Its_Conflict_Group_Identity_Versus_Alienation
- Paikoff, R. L., & Brooks-Gunn, J. (1991). Do Parent-Child Relationships Change During Puberty?. *Psychological Bulletin*, 110(1), 47-66. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.110.1.47>
- Paul, A. M. (2015). The Positive Side of Peer Pressure. *Scientific American Mind*, 26(6), 22-23. <https://www.jstor.org/stable/24946180>
- Robins, R. W., Hendin, H. M., & Trzesniewski, K. H. (2001). Measuring Global Self-Esteem: Construct Validation of a Single-Item Measure and The Rosenberg Self-Esteem Scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27, 151–161. <https://doi.org/10.1177/0146167201272002>
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

- Ryan, A. (2000). Peer Groups as a Context for the Socialization of Adolescents' Motivation, Engagement, and Achievement in School. *Educational Psychologist*, 35(2), 101-111. https://doi.org/10.1207/S15326985EP3502_4
- Santor, D. A., Messervey, D., & Kusumakar, V. (2000). Measuring Peer Pressure, Popularity, and Conformity in Adolescent Boys and Girls: Predicting School Performance, Sexual Attitudes, and Substance Abuse. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(2), 163-182. <https://doi.org/10.1023/A:1005152515264>
- Steinberg, L., & Silverberg, S. B. (1986). The vicissitudes of autonomy in early adolescence. *Child Development*, 57(4), 841–851. <https://doi.org/10.2307/1130361>
- Tian, L., Dong, X., Xia, D., Liu, L., & Wang, D. (2020). Effect of peer presence on adolescents' risk-taking is moderated by individual self-esteem: An experimental study. *International journal of psychology : Journal internationale de psychologie*, 55(3), 373–379. <https://doi.org/10.1002/ijop.12611>
- Uslu, M. (2013). Relationship between degrees of self-esteem and peer pressure in high school adolescents. *International Journal of Academic Research*. 5. 119-124. DOI:10.7813/2075-4124.2013/5-3/B.19.
- Wooten, D. B. (2006). From Labeling Possessions to Possessing Labels: Ridicule and Socialization among Adolescents. *Journal of Consumer Research*, 33(2), 188-198. <https://doi.org/10.1086/506300>
- Yavuzer, Y., Karatas, Z., Civilidag, A., & Gundogdu, R. (2014). The role of peer pressure, automatic thoughts and self-esteem on adolescents' aggression. *Eurasian Journal of Educational Research*, 54, 61-78. Kasutatud 28.11.2021, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1057533.pdf>

LISA**Lisa 1 – Ankeetküsimustik****1. Palun märgi oma sugu, vanus, klass ja kool**

Sugu

- Poiss
- Tüdruk

Vanus

.....

Klass

- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12

Kool

.....

2. Enesehinnang

Järgnevalt on esitatud 10 väidet. Palun loe iga väidet tähelepanelikult ja märgi, mil määral sa sellega nõustud.

Tunnen, et olen väärt inimene või vähemalt eakaaslastega võrdsel tasandil

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

Tunnen, et mul on mitmeid häid omadusi

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

Tihti kaldun tundma, et olen läbikukkuja

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

Olen võimeline tegema asju sama hästi kui enamik teisi inimesi

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

Ma tunnen, et mul pole palju, mille üle uhke olla

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

Suhtun endasse positiivselt

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

Üldiselt olen ma rahul iseendaga

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

Ma tahaksin ennast rohkem austada

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

Vahepeal tunnen end täiesti kasutuna

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

Mõnikord ma arvan, et ma pole milleski üldse hea või osav

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

3. Eakaaslastepoolne surve

Selles plokis on esitatud 30 väidet. Palun hinda, mil määral sa nõustud sellega, et sinu eakaaslased julgustavad sind kirjeldatud viisil käituma.

Minu eakaaslased julgustavad mind...**...kuuluma gruppidesse**

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

...olema väljas kauem, kui vanemad lubavad

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

...olema seltskondlik ja suhtlema erinevate inimestega

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

...saama halbu hindeid

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

...olema ühistel koosviibimistel kaine

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

...käituma samamoodi nagu nemad

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

...eirama seda, mida vanemad teha paluvad

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

...käima pidudel

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

...jätma koolitööd tegemata

Nõustun täielikult Nõustun Ei nõustu Ei nõustu üldse

...mitte kasutama tubakatooteid

Nõustun täielikult Nõustun Ei nõustu Ei nõustu üldse

...olema sarnasel arvamusel nagu nemad

Nõustun täielikult Nõustun Ei nõustu Ei nõustu üldse

...vastu hakkama oma vanematele

Nõustun täielikult Nõustun Ei nõustu Ei nõustu üldse

...minema nädalavahetusel sõpradega välja

Nõustun täielikult Nõustun Ei nõustu Ei nõustu üldse

...tundidest poppi tegema

Nõustun täielikult Nõustun Ei nõustu Ei nõustu üldse

...avalikus ruumis korda hoidma ja teistega arvestama

Nõustun täielikult Nõustun Ei nõustu Ei nõustu üldse

...tegelema erinevate huvialadega kui nemad

Nõustun täielikult Nõustun Ei nõustu Ei nõustu üldse

...hoidma vanemaid oma tegemistega kursis

Nõustun täielikult Nõustun Ei nõustu Ei nõustu üldse

...veetma vaba aega üksi

Nõustun täielikult Nõustun Ei nõustu Ei nõustu üldse

...hästi õppima

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

...jooma ennast purju

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

...erinema teistest välimuse (nt riietusstiili, soengu) poolest

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

...saama oma vanematega hästi läbi

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

...mitte osalema klassi ja kooli ühisüritustel

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

...olema võimalikult hea õpilane

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

...suitsetama

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

...kuulama muusikat, mis neile ei pruugi meeldida

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

...veetma aega oma perega

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

...hoidma pigem omaette

Nõustun täielikult	Nõustun	Ei nõustu	Ei nõustu üldse
--------------------	---------	-----------	-----------------

...gümnaasiumit lõpetama

Nõustun täielikult

Nõustun

Ei nõustu

Ei nõustu üldse

...käituma üleolevalt ja teistega tüli norima

Nõustun täielikult

Nõustun

Ei nõustu

Ei nõustu üldse

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

/Karoliine Tiik/